

Персональний склад Бюджетної комісії засвідчує її авторитетність та вагомість. Комісія відіграла важливу роль у формуванні самостійного державного бюджету УСРР, а також у розмежуванні бюджетних прав союзного та республіканського урядів.

Список використаних джерел:

1. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі – ЦДАВО України), ф. 1, оп. 1, спр. 1881.
2. ЦДАВО України, ф. 1, оп. 2, спр. 2571.
3. Там само, ф. 1, оп. 2, спр. 3286.
4. Там само, ф. 1, оп. 2, спр. 3289.
5. Там само, ф. 1, оп. 2, спр. 3300.
6. Там само, ф. 1, оп. 5, спр. 882.
7. Збірник узаконень і розпоряджень робітничо-селянського уряду України (далі – ЗУ України). – 1922. – № 1.
8. ЗУ України. – 1922. – № 2.
9. ЗУ України. – 1924. – № 50.
10. ЗУ України. – 1926. – № 38.
11. ЗУ України. – 1924. – № 45
12. ЗУ України. – 1922. – № 3
13. ЗУ України. – 1926. – № 1
14. ЗУ України. – 1924. – № 37-38.
15. Вісті ВУЦВК. – 1924. – 17 жовтня

The history of development and functioning of All-Ukrainian Central Executive Committee budget commission activities in 1921-1929 is studied.

Key words: *budget commission, developing, functioning, budget, Ukrainian SSR.*

Отримано: 21.03.2013

УДК 94(477)

Л. А. Місінкевич

РЕПРЕСІЇ ПРОТИ СЕЛЯНСТВА ХМЕЛЬНИЧЧИНИ ЯК МЕТОД ПІДВИЩЕННЯ ПРОДУКТИВНОСТІ ПРАЦІ В КОЛГОСПНОМУ ВИРОБНИЦТВІ 1948 р.

У статті досліджується діяльність партійних організацій, органів державної влади та трудових колективів колгоспів у запровадженні депортаційних заходів щодо колгоспників, які не брали активної участі в роботі громадських господарств. Відстежується практика застосування громадських вироків до селян, котрі не бажали долучатися до суспільної праці.

Ключові слова: *депортация, громадські вирокі, паразитичні та антигромадські елементи, загальні збори колгоспників, колгоспний актив.*

В умовах державної незалежності України значною мірою зростає інтерес як дослідників, так і широкого загалу до питань становлення та функціонування радянської тоталітарної системи, яка скалічила долі мільйонів безневинних людей. Політичні репресії на тому чи іншому етапі мали свої характерні особливості. Відповідно до проявів політичних, економічних та соціальних чинників вони або набирали розмаху або дещо призупинялися.

Особистий внесок у репресивні заходи вніс ініціатор реабілітаційних процесів М. Хрущов, який 17 січня 1948 р. у листі до Й. Сталіна запропонував підвищити продуктивність праці на селі шляхом прийняття указу Президії Верховної Ради СРСР «Про виселення з Української РСР осіб, які заізо ухилиються від трудової діяльності в сільському господарстві і ведуть антигромадський, паразитичний спосіб життя» від 21 лютого 1948 р. та указу Президії Верховної Ради СРСР від 2 червня 1948 р., який поширював чинність лютневого указу на решту республік СРСР.

Наукові дослідження цієї проблематики започатковані в працях В.К. Барана, В.М. Даниленка [9] та Т.В. Вронської [10].

Зазначене дослідження спрямоване на висвітлення діяльності партійних організацій, державних установ та трудових колективів колгоспів щодо застосування спрощеної процедури депортації у віддалені регіони СРСР селян, які не бажали задарма працювати в колгоспах. Аналіз причин появи згаданих нормативно-правових документів суттєво сприяє розширенню знань про сталінський терор.

Перехід до мирної праці в Україні після руйнівної та спустошливої війни визначався не тільки величезними матеріальними і людськими втратами, а й нестачею продовольчих продуктів. Українське село в 1946 р. почало переживати новий страшний голод. Водночас постійний фіскальний тиск, вилучення колгоспного збіжжя, символічні виплати за трудодні, сформована система гарантованого забезпечення міського населення та партійно-радянського апарату продовольчими і промисловими товарами переконували колгоспників у безперспективності їхньої праці та необхідності пошуку інших шляхів для виживання власних родин. В.М. Литвин стверджує, що від впровадження колгоспного ладу трудодні забезпечували селянам надходження не більше 5% грошових доходів для поповнення свого бюджету, а решту 95% грошових надходжень українське селянство отримувало від реалізації продукції, вирощеної на присадибних ділянках, для сплати державних податків [12, с.608].

Окремі колгоспники вбачали джерело свого виживання в крадіжках колгоспного майна. Тому, на нашу думку, слід відрізнити крадіжки кілограма зерна чи колосків як фактор виживання в умовах голоду від розкрадання колгоспного майна для подальшої наживи.

Враховуючи сформовану стійку апатію до безоплатної колгоспної праці, відсутність реакції селян на агітаційно-пропагандистські заклики, перший секретар ЦК КП(б) України М. Хрущов у згаданому листі зазначив, що «у багатьох колгоспах є ще окремі особи, які вперто не бажують долучатися до суспільно-корисної праці, а сидять на шій дармоїдами у чесних колгоспників. Окремі паразитуючі та злочинні елементи присмокталися до колгоспів, користуються пільгами, які отримують колгоспники, але не беруть ніякої участі в роботі колгоспів. Подібні елементи, використовуючи колгоспи як ширму, займаються спекуляцією, крадіжками, самогоноварінням і здійснюють інші злочини. Багато з них стали на порочний шлях ще під час німецької окупації і не бажують повертатися до чесної

праці. Крім того, вони негативно впливають на інших колгоспників». Посадовець зазначав, що такі колгоспники є навіть у передових, зразкових господарствах: «У передовому колгоспі «Червона Україна» Броварського району Київської області, де головою колгоспу працює т. Вінарський, у минулому році 8 працездатних колгоспників виробили лише від 3 до 20 трудоднів, 30 осіб – не більше 50 трудоднів при встановленому мінімумі 120 трудоднів». Загалом, у 1946 р. 86 679 колгоспників не виробили жодного трудодня. Тільки у Вінницькій області понад 45 тис. колгоспників без поважних причин не відпрацювали мінімуму трудоднів встановленого на літній період постановою РНК СРСР та ЦК ВКП(б) від 13 квітня 1942 р. «Про підвищення для колгоспників обов'язкового мінімуму трудоднів». У Кам'янець-Подільській і Житомирській областях таких нараховувалося понад 20 тис. осіб [1, арк.26].

При цьому, посилаючись на дореволюційну практику, коли відповідно до статті 683 Зводу законів Російської імперії селянські общини могли своїм рішенням висилати із сіл осіб, подальше перебування яких було небезпаким у їхньому середовищі, він запропонував «видати закон, який надавав би право загальним зборам колгоспників або загальним зборам жителів села приймати рішення про виселення з села за межі Української РСР найзлісніших, невинуватих злочинних і паразитичних елементів [1, арк.30].

Разом із запискою Й. Сталіну М. Хрущов направив пакет документів Л. Берії з проектами указу Президії Верховної Ради Союзу РСР «Про надання права загальним зборам колгоспників або загальним зборам селян села виносити вироки про виселення за межі Української РСР антигромадських і злочинних елементів», постановою Політбюро ЦК ВКП(б), Ради Міністрів Української РСР «Про порядок виконання указу Президії Верховної Ради Союзу РСР «Про надання права загальним зборам колгоспників або загальним зборам селян села виносити вироки про виселення за межі Української РСР антигромадських і злочинних елементів» і Ради Міністрів УРСР і ЦК КП(б)У «Про посилення боротьби з антигромадськими, злочинними та паразитичними елементами на селі».

На засіданні політбюро ЦК ВКП(б) 10 лютого 1948 р. була затверджена комісія у складі: голови – першого заступника голови Ради Міністрів СРСР Л. Берії і членів комісії – першого секретаря ЦК КП(б) України М. Хрущова, секретаря ЦК ВКП(б) М. Суслова, начальника управління кадрів ЦК ВКП(б) О. Кузнецова, міністра державної безпеки СРСР В. Абакумова, міністра внутрішніх справ СРСР С. Круглова, міністра юстиції СРСР К. Горшиніна і генерального прокурора СРСР Г. Сафонова для вивчення питання виселення з України «шкідливих елементів» і підготовки пропозиції до Бюро Ради Міністрів СРСР [8, с.254].

Доопрацьований Л. Берією проект М. Хрущова комісія зробила ще більш репресивним. Зокрема, в проекті М. Хрущова строк висилки не вказувався, а у тексті указу він був зазначений – 8 років. Зник пункт про недопущення виселення осіб, старших за 60 років та інвалідів. Була видалена також вказівка на

те, що виселенню підлягають тільки найбільш злісні й не виправні порушники трудової дисципліни. У такому варіанті 21 лютого 1948 р. Президія Верховної Ради СРСР видала указ “Про виселення з Української РСР осіб, які злісно ухиляються від трудової діяльності в сільському господарстві і ведуть антигромадський, паразитичний спосіб життя”. Його виконання покладалося на місцеві апарати Міністерства внутрішніх справ [12, с.609]. Текст указу не був оприлюднений у пресі, очевидно, з причин шокуючого антиселянського характеру, але його таємничість не завадила довести зміст до кожного колгоспника і селянина.

Така ініціатива М. Хрущова щодо колгоспного селянства УРСР була не випадковою. Три роки поза контролем більшовицької влади, на думку лідера українських комуністів, зумовили певну «політичну нелояльність». Зокрема, під час нацистської окупації чимало селян одноосібно працювало на власних присадибних ділянках та в обштинному господарстві. Конфіскацію продовольства окупаційною адміністрацією вони сприймали як закономірне явище. Однак, знайти виправдання відсутності оплати праці у колгоспі, майже стовідсоткового вилучення врожаю і, як наслідок, перманентним злидням після переможної війни їм було важко. Тому задля виживання своїх родин при наявності корови («селянської годувальниці») та мінімальної присадибної ділянки землі селяни тяжко працювали у домашньому господарстві, бо це приносило більше зиску, ніж робота за трудові. Саме тому після звільнення вони не прагнули повертатися до колгоспів.

Кам'янець-Подільський обком КП(б)У, отримавши указ Президії Верховної Ради СРСР від 21 лютого 1948 р., вже 5 березня 1948 р. провів засідання бюро за участю групи відповідальних працівників. На засіданні були визначені колгоспи, де будуть проведені перші загальні збори, вироблені акценти агітаційно-пропагандистської роботи, проінструктовані працівники обкому КП(б)У. Того ж дня указ був відправлений для ознайомлення в райкомі партії. 19 березня була проведена інструктивна нарада з першими секретарями райкомів КП(б)У та головами райвиконкомів щодо порядку застосування указу, а через день їм на допомогу були відряджені члени бюро та відповідальні працівники апарату обкому партії для організації загальноколгоспних зборів [6, арк.1]. Означену роботу планувалося виконати впродовж квітня 1948 р. [4, арк.1].

Реалізація цих заходів мала таку схему. Спочатку проводили закриті партійні збори, на яких комуністів ознайомили з указом та постановою ЦК КП(б)У від 5 березня 1948 р. та обговорювали кандидатури, що підлягали виселенню. Вслід за ними скликалися наради колгоспного активу, де також зачитувався указ та обговорювалися кандидатури на виселення. Підготовлені в такий спосіб партійці і сільський актив виходили на збори зі сформованою думкою щодо конкретних виселень.

У Кам'янець-Подільській області перший тур колгоспних зборів пройшов 23–24 березня 1948 р. У ці дні в 60 сільських колективних господарствах 29 районів відбулись загальні збори з

ухваленням рішення про виселення 343 осіб, з них 172 жінок, і попередженням 197 селян, які письмово зобов'язались надалі чесно працювати в колгоспах [6, арк.2].

Підсумки перших зборів 25 березня обговорили з детальним аналізом недоліків на бюро обкому партії. Серйозна увага була звернена на пасивність сільських активістів, які на зборах не виступали й не допомагали викривати шахраїв і спекулянтів, котрі підлягали виселенню. У Славутському, Волочиському, Ярмолинецькому та інших районах до колгоспників, які недобросовісно ставилися до праці, не застосовувалися попередження, а в Теофіпольському та Ізяславському районах не відбирались письмові зобов'язання [6, арк.3-5].

Узагальнивши прорахунки, виявлені в роботі партійних і радянських органів щодо організації та проведення колгоспних зборів з виселення, бюро обкому партії 28 березня 1948 р. провело розширене засідання за участю перших секретарів райкомів КП(б)У та голів райвиконкомів. Основна мета засідання зводилася до обміну "досвідом" у першому турі зборів і спробі звернути увагу керівників 7 районів, які, нехтуючи партійною дисципліною, не спромоглись провести жодних зборів [3, арк.2].

Таємна та поспішна підготовка колгоспних зборів дуже часто призводила до прийняття безпідставних рішень про виселення окремих громадян. Зокрема, на колгоспних зборах с. Лозове Волочиського району було прийнято рішення про виселення на вісім років за межі Української РСР інваліда Вітчизняної війни другої групи Петровського Б. В., який пройшов через важкі випробування жахливої війни й був нагороджений багатьма бойовими урядовими нагородами та подяками від командувачів фронту та армії. У 1946 р. він виробив понад 160 трудовнів, а за 1947 р. – 67 трудовнів, після чого правління колгоспу командувало його на роботу в МТС, де він виробив ще 75 трудовнів. Таким чином, у 1947 р. Б.В. Петровський виробив 142 трудовні. За цих обставин абсолютно незрозумілими були дії керівників господарства й районних органів влади – райкому партії та райвиконкому, які погодилися на виселення колгоспника, інваліда Вітчизняної війни, котрий добросовісно працював у сільському господарстві [3, арк.119-120].

За етичних міркувань не будемо називати керівників господарств Грицівського району, які домоглись прийняття непродуктивного та абсурдного рішення колгоспних зборів про зарахування до паразитичних елементів виселення громадянки, якій щойно виповнилось 18 років. Більше того, в ході перевірки було встановлено, що вона тоді працювала на станції Чотирбоки, а не їздила в Західну Україну для спекуляції [3, арк.119].

У Смотрицькому районі під виселення попав інвалід другої групи М.Р. Карпович, який працював у гончарній артілі з виробництва домашнього посуду і виконував норми виробітку на 200% [3, арк.125].

Необхідно зазначити, що, проводячи колгоспні збори з виселення "паразитичних" елементів, керівники господарств і представни-

ки партійно-радянських органів часто приймали абсурдні рішення. Про це свідчить громадський вирок загальних зборів колгоспників колгоспу ім. Шевченка с. Вишнопіль Остропільського району від 23 березня 1948 р. і рішення виконкомом райради від 25 березня того ж року про виселення з Української РСР інваліда другої групи, абсолютно сліпої і непридатної до праці М.Ю. Ковальчук. Загальні збори колгоспників колгоспу ім. Жданова с. Тарноруди Волочиського району 23 березня 1948 р. винесли громадську ухвалу про виселення Р.А. Свіжак, яка хворіла пороком серця і перебувала на дев'ятому місяці вагітності. Добре, що виконком обласної ради депутатів трудящих його відмінив. Облвиконком також анулював рішення зборів колгоспників колгоспу ім. Челюскінців с. Вовквець та Волочиської райради про виселення О.С. Сироти, яка на момент прийняття вироку перебувала в родинному домі на восьмому місяці вагітності. Не інакше, як безвідповідальністю можна пояснити дії керівників колгоспу “Більшовицька правда” Шепетівського району, які на загальних зборах колгоспу винесли ухвалу про виселення І.Г. Слюсарчука, котрий з 12 жовтня 1945 р. день у день працював ізловим у Шепетівському міськвиконкомі [2, арк.91-92].

Деякі господарські та районні керівники використовували указ від 21 лютого 1948 р. для зведення особистих рахунків з односельчанами, які не розділяли їхніх методів керівництва, вважали, що їхні вимоги до колгоспників упередженими, а ставлення до сільськогосподарських працівників – зневажливим. До прикладу, рішення загальних зборів колгоспників колгоспу ім. Жданова с. Лавринець від 7 квітня 1948 р. та рішення Грицівської районної ради від 9 квітня 1948 р. передбачав виселення за межі Української РСР колишнього голови колгоспу У.П. Куклюка, який у 1947 р. виробив 700 трудоднів. У колгоспі ім. Гастелло с. Жабче цього ж району загальні збори колгоспників ухвалили вислати за межі республіки колишнього бригадира польової бригади В.П. Матвєєва, а райрада затвердила його, незважаючи на те, що той у 1947 р. виробив 287 трудоднів, а в 1948 р. – 115 трудоднів. Присутність на цих зборах першого секретаря Грицівського райкому партії Василенка аж ніяк не вплинула на проведення зборів і прийняття упереджених рішень. Лише після вивчення матеріалів загальних зборів колгоспів облвиконком відмінив зазначені ухвали про виселення У.П. Куклюка та В.П. Матвєєва [2, арк.17, 92].

Такі факти були не поодинокими. Аналіз архівних матеріалів засвідчує, що рішення про виселення за межі республіки застосовувалися не тільки до злісних паразитичних елементів, а й до селян, які добросовісно працювали в колгоспах. Ці заходи передусім проводилися для залякування інших селян. І, судячи з повідомлень місцевих керівників, результати були різними.

Згідно з указом Президії Верховної ради Союзу РСР від 21 лютого 1948 р. з Кам'янець-Подільської області 10 квітня був відправлений перший ешелон виселенців із 367 осіб, які заізолювалися від трудової діяльності в сільськогосподарському виробництві. Окрім цього, станом на 20 квітня в камерах поперед-

нього ув'язнення перебувало 1 217 осіб, які підлягали виселенню за суспільними рішеннями [2, арк.13].

Найактивнішу участь в організації колгоспних зборів із виконання указу Президії Верховної Ради СРСР про виселення осіб, що не бажали працювати в колгоспах, взяли партійно-господарські працівники Антонінського, Волочиського, Полонського, Старосинявського та Шепетівського районів. Кожне четверте рішення, винесене на загальних зборах трудових сільськогосподарських колективів області, було організоване керівниками цих районів. Така поспішність пояснювалась бажанням обласного керівництва впродовж квітня завершити кампанію із боротьби з особами, які вели паразитичний спосіб життя.

Поспішність у проведенні та суб'єктивний підхід до відбору кандидатур на виселення призвели до ще більшого обурення серед засуджених до виселення, яке проявлялося у втечах із місць проживання. Найчисельніші втечі відмічалися в Меджибізьському районі (18 осіб) Вовковинецькому (16), Михайлівському (12), Новоушицькому (11), Миньковецькому та Білогірському районах (9 осіб) [4, арк.4]. Обурення засуджених, які перебували на нелегальному становищі, зростала із поширенням репресивних заходів серед сільського населення. До прикладу, в с. Савинці Солобковецького району була спалена хата сільського активіста, а в с. Човгузів Теофіпольського району – конюшня, 5 коней та 5 волів. У Меджибізькому районі чоловік, жінці якого був винесений вирок про виселення, вбив одного із сторожів амбарного складу, а іншого поранив. У Славутському районі після засідання виконкому сільської ради вбили голову сільради, а в с. Вовківці – голову колгоспу [4, арк.9].

Оцінюючи суспільно-політичну обстановку на селі, яка склалися під час проведення колгоспних зборів і винесення вироків особам, котрі не бажали працювати в сільськогосподарському виробництві, ЦК Компартії України за вказівкою М. Хрущова вніс пропозицію про продовження строків виконання указу Президії Верховної Ради СРСР від 21 лютого 1948 р. Зокрема, Хмельницькій області його було продовжено до завершення збирання хліба [4, арк.2].

Між тим, М. Хрущов 7 квітня направив лист Й. Сталіну з позитивною характеристикою впливу указу на зміцнення трудової дисципліни і пропозицією поширити його чинність на інші республіки СРСР. Аргументуючи свої пропозиції, він писав, що “повсюдне застосування указу прискорить зміцнення трудової дисципліни, що забезпечить своєчасне виконання всіх сільськогосподарських робіт, отримання високих врожаїв, продуктивності в тваринництві”.

Й. Сталін схвалив хрущовську ініціативу. Якщо дія Указу від 21 лютого 1948 р. розповсюджувалась лише на 16 областей України, то з 2 червня того ж року, відповідно до нового указу Президії Верховної Ради СРСР “Про виселення у віддалені райони осіб, які заізно ухиляються від трудової діяльності в сільському господарстві і ведуть антигромадський, паразитичний спосіб життя”, хрущовський почин охопив інші території СРСР, за винятком західних областей України, Білорусії та республік Прибалтики [13].

З архівних документів стали відомі випадки шельмування небажаних з метою розправи. Уповноважений Ярмолинецького райкому партії Кам'янець-Подільської області І.І. Кіселевський, голова сільської ради с. Буйволівці С.В. Рябий, голова колгоспу В.М. Сімчук, секретар сільської ради М.Д. Фурін домоглися ухвалення рішення про виселення колгоспників К.І. Дурняка та К.Г. Розгона шляхом фабрикування на них характеристик, в яких свідомо, зводячи наклеп, відмічали, що К.І. Дурняк і К.Г. Розгон ніде не працювали, вели паразитичний спосіб життя, а в період окупації перебували на службі у поліції [6, арк.64]. Прокурорська перевірка виявила, що насправді вони були учасниками війни, перебували у Червоній армії, а після демобілізації працювали в колгоспі і нічим себе не скомпрометували. Звинувачення їх було сфальсифіковане головою колгоспу В.М. Сімчуком, який був підданий серйозній та справедливій критиці на звітно-виборних зборах колгоспу з боку К.І. Дурняка.

Обвиконком визнав рішення про виселення К.І. Дурняка і К.Г. Розгона безпідставними, а голові Ярмолинецького райвиконкому Остроушко оголосив сувору догану з попередженням. Голова колгоспу В.М. Сімчук та уповноважений райкому партії І.І. Кіселевський за порушення Указу Президії Верховної Ради СРСР були засуджені народним судом – відповідно до трьох і одного року умовно [5, арк.45-47].

Ми розглянули декілька прикладів зневажливого ставлення до сільського населення, які були в роботі партійних організацій Кам'янець-Подільської області. Ці факти появилися внаслідок несерйозного ставлення окремих керівників при підготовці та проведенні загальноколгоспних зборів, які вважали себе такими, що лише вони мають право вершити людські долі, завжди вважали свої вчинки абсолютно бездоганними та зневажливо ставились до сільських трудивників. Більше всього помилок і прорахунків було допущено при організації загальноколгоспних зборів з виселення осіб, які ухилились від трудової діяльності, в сільськогосподарських колективах Деражнянського району. Тут із 81 ухвали про виселення 35 було відмінено. Матеріали проведених зборів засвідчують, що перший секретар райкому Крохмальов і другий секретар КП(б)У Васильєв, не намагалися впливати на прийняття справедливих ухвал. На зборах, які проводив Крохмальов, було відмінено 13, а у Васильєва – 10 ухвал [7, арк.87, 92]. У червні 1948 р. бюро обкому КП(б)У першого звільнило з посади а, другому оголосити сувору догану [6, арк.63].

Подібних випадків було чимало в інших районах. У Полонському районі з 90 ухвал про виселення було відмінено 20, у тому числі 17 – райвиконкомом. Велика кількість рішень про виселення була відмінена у Білогірському, Летичівському, Меджибізькому, Волочиському та Ярмолинецькому районах [6, арк.62]. Означені факти мали місце через те, що керівники партійних і радянських органів глибоко не вивчали стан справ у колгоспах і погоджувались із керівниками господарств, які на свій розсуд вносили пропозиції про громадські ухвали без вагомих на те причин.

Станом на 1 січня 1949 р. в області було прийнято 2 952 суспільних ухвали про виселення сільських мешканців за межі Української РСР. Всього по країні було вислано за 1948 р. понад 27 тис. осіб [11], виселенці з Хмельниччини склали 11%. Виконання указів сприяло партійно-державним владним структурам провести залякування селян, застосовуючи при цьому грабійницьку політику на селі, з допомогою репресій проводити викачування сільськогосподарської продукції, яка вироблялася колгоспами та радгоспами. Одночасно проводилось посилене податкове обкладання господарств, яке призвело до збільшення відрахувань на користь держави порівняно з 1946 р. За цих обставин селянство пережило чергове економічне розорення. Репресії і непосильні податки не вирішили проблем, а сільськогосподарське виробництво вимагало матеріальної підтримки та уваги з боку держави.

Список використаних джерел:

1. Центральний державний архів громадських організацій України, ф. 1, оп. 23, спр. 5176, 36 арк.
2. Державний архів Хмельницької області, ф.П. 338, оп. 6, спр. 92 арк.
3. Там само, ф.П. 487, оп. 4, спр. 786, 120 арк.
4. Там само, ф.П. 487, оп. 4, спр. 787, 49 арк.
5. Там само, ф.П. 487, оп. 4, спр. 807, 47 арк.
6. Там само, ф.П. 487, оп. 4, спр. 808, 64 арк.
7. Там само, ф.П. 487, оп. 4, спр. 819, 92 арк.
8. ЦК ВКП(б) и Совет Министров СССР. 1945-1953 / [сост.: О. Хлевнюк, Й. Горлицкий, Л. Кошелева, А. Минюк, М. Прозуменщиков, А. Роговая, С. Соменова. – М. : РОССПЭН, 2002. – 651 с.
9. Баран В.К. Україна в умовах системної кризи (1946–1980-і рр.) / В.К. Баран, В.М. Даниленко. – К. : Альтернатива, 1999. – 304 с.
10. Вронська Т.В. 21 лютого 1948 р. в історії сталінського терору / Т.В. Вронська // Укр. іст. журн. – 2011. – № 1. – С. 107-122.
11. Внушить полезный страх // Коммерсантъ Власть. – 2011. – 16, 25 апреля.
12. Литвин В.М. Історія України / В.М. Литвин. – К. : Наук. думка, 2008. – 814 с.
13. <http://www.memorial.krsk.ru/DOKUMENT/USSR/480602.htm>

In the article activity of party organizations, public and labour collectives of collective farms authorities, is probed in introduction of deportaciynikh measures on collective farmers, which did not accept active voice in-process public economies. Practice of application of public sentences to the peasants, which did not wish to be attached to public labour, is watched.

Key words: *deportation, public sentences, parasitic and anti-social elements, general collections of collective farmers, of a collective farm asset.*

Отримано: 4.04.2013